

MIROSŁAW BANASIK

ZDOLNOŚCI NATO
DO DZIAŁAŃ EKSPEDYCYJNYCH
W PRZYSZŁYM ŚRODOWISKU
BEZPIECZEŃSTWA
MIĘDZYNARODOWEGO

Difin

ZDOLNOŚCI NATO
DO DZIAŁAŃ EKSPEDYCYJNYCH
W PRZYSZŁYM ŚRODOWISKU
BEZPIECZEŃSTWA
MIĘDZYNARODOWEGO

MIROSŁAW BANASIK

**ZDOLNOŚCI NATO
DO DZIAŁAŃ EKSPEDYCYJNYCH
W PRZYSZŁYM ŚRODOWISKU
BEZPIECZEŃSTWA
MIĘDZYNARODOWEGO**

Difin

Copyright © by Difin SA
Warszawa 2015

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy bez zgody wydawcy zabronione.

Książka ta jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło, a kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty. Szanujmy cudzą własność i prawo.

Recenzenci
prof. dr hab. inż. Maciej Marszałek
prof. dr hab. Bogusław Pacek

Redaktor prowadząca
Iwona Kuc

Projekt okładki
Mikołaj Miodowski

ISBN 978-83-7930-654-1

Difin SA
Warszawa 2015
00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1
tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62, fax 22 841 98 91
Księgarnie internetowe Difin:
www.ksiegarnia.difin.pl www.ksiegarniasgh.pl
Skład i łamanie: Jan Kapla
Edit sp. z o.o. www.editstudio.pl
Wydrukowano w Polsce

Spis treści

Wstęp	7
 Rozdział 1	
Istota i sposób rozwiązania problemu	11
 Rozdział 2	
Ocena posiadanych przez siły zbrojne NATO zdolności do działań ekspedycyjnych	24
2.1. Inicjatywy pozyskania zdolności do działań ekspedycyjnych w kontekście transformacji NATO	26
2.2. Ocena zdolności sił zbrojnych NATO w aspekcie zakończonych i aktualnie prowadzonych operacji	38
2.3. Ocena zdolności Sił Odpowiedzi NATO do prowadzenia działań ekspedycyjnych	51
2.4. Ocena zdolności dowodzenia działaniami ekspedycyjnymi NATO	61
2.5. Konkluzje	66
 Rozdział 3	
Wymagania wobec sił zbrojnych NATO w aspekcie przyszłego środowiska bezpieczeństwa	70
3.1. Czynniki kształtujące przyszłe środowisko bezpieczeństwa	70
3.2. Przyszłe środowisko operacyjne – wyzwania i zagrożenia dla sił zbrojnych NATO	83
3.3. Zdolności przyszłych oponentów ekspedycyjnych sił zbrojnych NATO	101
3.4. Wymagania wobec sił zbrojnych NATO wynikające z przyszłych wyzwań i zagrożeń	109
3.5. Konkluzje	125

Rozdział 4	128
Pożądane zdolności sił zbrojnych NATO do prowadzenia działań ekspedycyjnych	128
4.1. Znaczenie zdolności w aspekcie prowadzenia przyszłej walki zbrojnej	130
4.2. Zdolności sił zbrojnych NATO	142
4.2.1. Zdolności do strategicznego reagowania i podtrzymania działań ekspedycyjnych	144
4.2.2. Zdolności do działania w różnych warunkach geograficznych, klimatycznych i środowiskowych	156
4.2.3. Zdolności do prowadzenia działań militarnych i adaptowania się do sytuacji	163
4.2.4. Zdolności do integrowania wysiłków oraz efektywnego i spójnego działania	177
4.2.5. Zdolności do prowadzenia działań w środowisku cywilnym	189
4.3. Konkluzje	199
 Zakończenie	 205
Bibliografia	209

Wstęp

Główną treścią monografii są rezultaty badań problematyki przyszłych działań ekspedycyjnych, a przede wszystkim próba przedstawienia nowego podejścia do problemu definiowania zdolności, niezbędnych do wypełniania przez sojusz jego podstawowych funkcji.

W procesie badawczym przyjąłem założenie, że przeciwstawianie się przyszłym zagrożeniom będzie się wiązać z angażowaniem sił zbrojnych NATO poza obszarem euroatlantyckim oraz osiąganiem gotowości do nowych form walki i prowadzenia nowych operacji. Operacje prowadzone na Bałkanach, w Afganistanie, Pakistanie czy Indiach potwierdziły tezę, że jedną z podstawowych form działań NATO obecnie i w przyszłości będą działania ekspedycyjne. Jeśli tak, to siły zbrojne NATO powinny być poddane procesowi transformacji¹, aby osiągnąć gotowość do nich poprzez uzyskanie stosownych zdolności. W procesie badawczym koncentrowałem się na identyfikacji najbardziej pożądanych przez siły zbrojne NATO zdolności, niezbędnych do skutecznego prowadzenia sojusznicznych działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego.

W kontekście tak zdefiniowanego postępowania badawczego sformułowałem tezę, że określenie pożądanego zbioru zdolności do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego jest prognozowaniem rozwoju sił zbrojnych NATO w przyszłości. Bez względu na rodzaj prowadzonej operacji przyszłe siły zbrojne sojuszu powinny bowiem posiadać nowe zdolności, pozwalające na skuteczne użycie jak najmniejszych sił. Uznałem, że angażowanie sił zbrojnych NATO będzie konieczne zarówno przed, w trakcie, jak i po zakończeniu sytuacji kryzysowej. Założyłem, że prowadzenie działań ekspedycyjnych będzie wymagało jednoczesnego i zintegrowanego użycia tych sił z różnorodnymi podmiotami i wielonarodowymi partnerami uczestniczącymi w operacjach. Postawiłem tezę, że przyszłe środowisko operacyjne będzie wyma-

¹ Konieczność transformacji NATO została wyraźnie wyartykułowana na szczycie w Pradze w 2002 roku i uznana za najwyższy priorytet sojuszu.

gało od sił zbrojnych NATO posiadania uniwersalnych zdolności, możliwych do zastosowania w różnorodnych formach działań. Niepewność przyszłości połączona z różnorodnością form i sposobów możliwego użycia sił zbrojnych NATO będzie wymagała zatem posiadania zdolności, które pozwolą na adaptowanie się do nowych sytuacji i ich symultaniczne zastosowanie w kilku skomplikowanych rodzajach działań ekspedycyjnych.

Ze względu na kompleksowość i nieprzewidywalność przyszłego środowiska bezpieczeństwa oraz ciągłe zmiany proporcji działań kinetycznych do działań niekinetycznych konieczne było przyjęcie takiego podejścia badawczego, które pozwalałoby na zidentyfikowanie zdolności potrzebnych do prowadzenia działań bojowych o wysokiej intensywności, skutecznego przeciwstawiania się zagrożeniom hybrydowym, jak i prowadzenia działań o charakterze stabilizacyjnym. Uznałem, że w takiej sytuacji celowe i jednocześnie najbardziej odpowiednie będzie zastosowanie nowego podejścia, zorientowanego na rezultaty działania, wyrażającego się w teorii planowania w oparciu o zdolności (*capability-based planning*), uwzględniającego reguły prowadzenia operacji na zasadzie oczekiwanych rezultatów (*effects-based operations*).

W badaniach skupiłem się na identyfikowaniu zdolności rozumianych jako możliwości wykonania zadań skutkujących pożądanymi efektami, uwzględniając najbardziej prawdopodobne działania ekspedycyjne, które mogą być prowadzone przez NATO w przyszłym środowisku operacyjnym. Potrzeby wobec zdolności rozpatrywałem z uwzględnieniem zarówno teraźniejszości, jak i przyszłości.

Dzięki myśleniu poprzez pryzmat efektów możliwe było zidentyfikowanie zbioru zasadniczych zdolności, rozumianych jako kluczowe lub priorytetowe, a następnie sprecyzowanie zdolności niższego rzędu, tzw. podzdolności. Ponadto wyrażenie zdolności w kategoriach efektów możliwych do uzyskania dzięki zastosowaniu kombinacji komponentów funkcjonalnych² pozwoliło mi na zidentyfikowanie – oprócz zdolności kinetycznych, rozumianych w sensie zastosowania konkretnych systemów walki (platform uzbrojenia) – również zdolności w kategoriach niekinetycznych, takich jak np. prowadzenie działań o charakterze rekonstrukcyjnym i odbudowy, czy też strategicznej komunikacji.

Rezultaty badań, przedstawione przeze mnie w niniejszej monografii, koncentrują się na zbiorze zdolności sił zbrojnych NATO wymaganych do efektywnego przeciwstawienia się siłom dysponującym dużym potencjałem bojowym. Jest bardzo prawdopodobne, że w takim przypadku zostaną zastosowane wszystkie posiadane zdolności i przypisane im atrybuty. W razie zmiany charakteru działań pakiet zdolności – w literaturze zachodniej określany często jako *skrzynka narzędziowa*

² W literaturze zachodniej określanych jako: *Doctrine, Organisation, Training, Material Leadership Development, Personnel, Facilities, Interoperability* – DOTMLPFI.

– pozostanie taki sam, jednak zdolności dominujące bardzo znacznie się zmieniają, a niektóre będą musiały być zastosowane w nieco inny sposób. Np. w prowadzeniu operacji o charakterze stabilizacyjnym zdolności do rażenia zakwalifikowane jako śmiertelne będą miały mniejsze znaczenie. Dominować będą inne, niezwiązane bezpośrednio z rażeniem ogniowym, potrzebne do rozwoju ekonomicznego czy udzielania pomocy poszkodowanym. W zależności od sytuacji będzie się zmieniał bilans między kombinacją zdolności pozwalających na działania kinetyczne lub niekinetyczne a wywołanymi przez nie skutkami śmiertelnymi lub nieśmiertelnymi.

Wyniki postępowania badawczego uzyskane w odniesieniu do wskazanych problemów badawczych ująłem w części głównej monografii. Na jej całość składają się części wstępna, główna i końcowa. Część wstępna zawiera założenia badawcze ujęte w rozdziale 1. Część główna obejmuje trzy rozdziały merytoryczne.

W rozdziale 2 dokonałem oceny posiadanych przez NATO zdolności w aspekcie aktualnie prowadzonych operacji oraz przez pryzmat Sił Odpowiedzi NATO. Wskazałem na występujące braki oraz perspektywy wyeliminowania niektórych z nich. Opisałem ograniczenia w możliwości prowadzenia działań ekspedycyjnych na podstawie wniosków wynikających z oceny dowodzenia tymi działaniami.

W rozdziale 3 scharakteryzowałem środowisko bezpieczeństwa, a w nim środowisko operacyjne. Dokonałem oceny zdolności, jakimi mogą dysponować przyszli oponenti NATO, co stanowiło podstawę do zdefiniowania wymagań wobec sił zbrojnych NATO prowadzących działania ekspedycyjne.

W rozdziale 4 przedstawiłem ostateczne rezultaty badań wyrażające się zidentyfikowaniem oraz scharakteryzowaniem kluczowych zdolności sił zbrojnych NATO, niezbędnych do prowadzenia działań ekspedycyjnych i skutecznego przeciwstawiania się prognozowanym zagrożeniom.

Całość zamyka zakończenie, w którym dokonałem podsumowania efektów mojej pracy.

Istota i sposób rozwiązania problemu

Po zakończeniu zimnej wojny zagrożenia³ dla bezpieczeństwa międzynarodowego uległy znacznemu przewartościowaniu. Większość państw europejskich NATO nie była przygotowana na nowe wyzwania⁴. Świadczyć o tym mógł brak: politycznego zaangażowania, skłonności do inwestowania w obronność, a przede wszystkim zdolności do działania poza obszarem terytorialnym sojuszu. W NATO sojusznicy nie byli zainteresowani pozyskaniem nowych technologii ani zmianami doktrynalnymi, które pozwalałyby na ingerencję w bezpieczeństwo poza obszarem odpowiedzialności traktatowej. Skala wyzwań i ograniczonych zdolności do prowadzenia działań ekspedycyjnych poza granicami państw członkowskich została uwidoczniła podczas interwencji w byłej Jugosławii, a punktem kulminacyjnym był zamach terrorystyczny i jego konsekwencje, który miał miejsce 11 września 2001 roku w Nowym Jorku.

Zakres wyzwań, przed którymi stoi obecnie NATO, w przyszłości stale będzie się zwiększać. Należy oczekiwać, że w środowisku międzynarodowym zajdą zmiany, które mogą wywierać negatywny wpływ na bezpieczeństwo w obszarze transatlantyckim. Zagrożenia militarne o charakterze konwencjonalnym⁵ będą schodzić na

³ Zagrożenie oznacza stan psychiki i świadomości wywołany przez zjawiska postrzegane jako negatywne (niebezpieczne), a jednocześnie jest zespołem okoliczności wewnętrznych i (lub) zewnętrznych, które może spowodować postawienie stanu niebezpiecznego dla danego podmiotu (jest źródłem tego stanu). W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, „Zeszyty Problemowe TWO” 2010, nr 1(61), s. 52.

⁴ Rozumiane jako sytuacja, która – jeśli nie zostanie na czas odkryta i rozpoznana oraz nie zostaną w stosunku do niej podjęte we właściwym miejscu i czasie, odpowiednio dobrane i ułożone czynności – może przeobrazić się w zagrożenia. W przeciwnym wypadku może stać się szansą, która będzie rozumiana jako okoliczność sprzyjająca realizacji interesów oraz osiągnięciu celów. A. Glen, *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:] *Edukacja na rzecz bezpieczeństwa. Wybrane problemy*, Warszawa 2011, s. 19–31.

⁵ Dla dalszych rozważań przyjąłem dychotomiczny podział zagrożeń na militarne i niemilitarne. Zagrożenia militarne mogą mieć charakter konwencjonalny lub niekonwencjonalny. Zagrożenia nie-

dalszy plan. Jednocześnie wzrośnie prawdopodobieństwo pojawienia się nowych, obecnie jeszcze niezidentyfikowanych zagrożeń, np. ze strony aktorów pozapaństwowych, których bardzo trudno będzie wskazać. Natomiast coraz mniejsze będzie prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu zbrojnego między państwami, szczególnie o dużej skali. Mimo że będzie się kształtował wielobiegunowy świat, to globalną władzę będzie sprawowało kilka podmiotów, niereprezentujących sobą aktualnie istniejących państw. Destabilizacja struktur państwowych lub brak skuteczności w sprawowaniu władzy w regionach o strategicznym znaczeniu będzie wymagać od NATO interweniowania poprzez działania ekspedycyjne. Ich celem będzie m.in.: zabezpieczenie żywotnych interesów sojuszu, niedopuszczenie do powstania i rozwijania się sytuacji kryzysowych, przeciwstawianie się rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, zapewnienie dostępu do źródeł energetycznych i surowców naturalnych, przeciwstawienie się migracjom, regionalnym wojnom i etnicznym konfliktom. Wzrosną wymagania wobec przeciwstawiania się zagrożeniom niemilitarnym⁶ i prowadzenia operacji o charakterze kryzysowym, w tym udzielania pomocy humanitarnej. Zagrożenia dla bezpieczeństwa NATO będą trudne do przewidzenia oraz różnorodne w swoim charakterze, a także poważne w konsekwencjach. Sojusz, chcąc zabezpieczyć własne interesy i zapewnić globalne bezpieczeństwo, będzie musiał rozwijać zdolności, które pozwolą na angażowanie się w różnych regionach świata i prowadzenie różnorodnych operacji⁷.

Obserwowane zmiany w międzynarodowym środowisku operacyjnym pozwalają dostrzec, że największe wyzwanie w przyszłości może stanowić różnorodność jednocześnie występujących zagrożeń. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że będą one obejmowały kombinację zagrożeń militarnych (o charakterze konwencjonalnym i niekonwencjonalnym) i niemilitarnych (terrorystycznych, kryminalnych) określonych jako hybrydowe⁸. Należy liczyć się z tym, że zagrożenia będą występować w różnorodnym środowisku: w terenie zurbanizowanym, dżungli lub terenie górzystym, a więc wszędzie tam, gdzie konwencjonalne zdolności i konwencjonalny sposób prowadzenia walki nie będą mogły być zastosowane. Duże ryzyko dla bezpieczeństwa oraz zagroże-

militarne należy podzielić na te wywołane siłami organicznymi lub podorganicznymi natury i te, których sprawcą jest człowiek używający lub nieużywający przemocy. Por. A. Glen, *Zagrożenia bezpieczeństwa...*, op. cit.

⁶ Za najgroźniejsze uznają terrorizm, transgraniczną przestępczość zorganizowaną, związaną z przemytem broni, niebezpiecznych materiałów oraz ludzi i narkotyków, a także piractwo.

⁷ *NATO Expeditionary Operations: A Vision for Shaping Future Capabilities*, HQ SACT, Norfolk, August 2009, s. 4.

⁸ *Multiply Futures Project – Navigating Towards 2030*, Allied Command Transformation, Final Report, April 2009, s. 47, transnet.act.nato.int/WISE/NATOACTRes/MultipleFu/file/_WFS/20090503_MFP_finalrep.pdf [11.02.2010]. Więcej szczegółów w podrozdziale 3.2.

nie dla terytoriów państw sojuszu i ich obywateli, infrastruktury i sił zbrojnych będą stanowić działania o charakterze asymetrycznym z możliwością użycia broni masowego rażenia.

Jest wielce prawdopodobne, że w przyszłych konfliktach z udziałem podmiotów pozapaństwowych będą dominowały różnorodne formy działań zbrojnych i stosowanej taktyki. Zatarciu ulegną granice między wojną a pokojem, między działaniami militarnymi a niemilitarnymi. Stałym zmianom ulega również środowisko naturalne. Zmiany klimatyczne spowodują powstawanie nienotowanych do tej pory anomalii, których konsekwencją może być możliwość wystąpienia klęsk żywiołowych i kataklizmów. Sytuacje te będą wystarczającym powodem do podejmowania przez siły zbrojne NATO działań ekspedycyjnych, których celem będzie udzielanie pomocy humanitarnej poszkodowanym.

Najbardziej prawdopodobnymi regionami na świecie, gdzie NATO zmuszone będzie do użycia swoich sił zbrojnych i prowadzenia działań ekspedycyjnych, będą: Azja Środkowa, Azja Południowo-Zachodnia (Kaukaz i Bliski Wschód), Azja Południowo-Wschodnia, Afryka Subsaharyjska, Ameryka Środkowa i Północno-Zachodnia oraz Południowa⁹.

Potrzebę prowadzenia działań ekspedycyjnych dostrzeżono w NATO wraz z pojawieniem się kryzysu bałkańskiego. Z analiz przeprowadzonych przez grono eksperckie i sztabowe¹⁰ wynika, że ewolucja zagrożeń pociąga za sobą potrzebę ewolucji sposobów przeciwdziałania. Zauważono, że bezpieczeństwo państw członkowskich NATO będzie należało zapewnić poprzez udział w akcjach i operacjach poza obszarem traktatowym. Priorytetowe traktowanie działań ekspedycyjnych¹¹ znalazło swoje odzwierciedlenie m.in. w *Wytycznych ministerialnych 2006*¹² do planowania obronnego NATO. Dostrzeżono, że siły zbrojne NATO będą zmuszone osiągnąć gotowość do prowadzenia działań o innym niż dotychczas charakterze¹³. Operacje przeprowadzone przez sojusz na Bałkanach i w Afganistanie oraz Pakistanie i Indiach potwierdziły hipotezę, że jedną z podstawowych form działań NATO obecnie i w przyszłości będą działania ekspedycyjne. Siły zbrojne NATO powinny zatem być poddane procesowi transformacji¹⁴, aby osiągnąć goto-

⁹ Na podstawie analiz przeprowadzonych przez Korpus Piechoty Morskiej USA.

¹⁰ Reprezentujący dowództwo strategiczne do spraw transformacji NATO (ACT).

¹¹ Potwierdzenie priorytetowego traktowania przez NATO operacji ekspedycyjnych można odnaleźć w *Koncepcji strategicznej NATO* z 1999 roku, w *Deklaracjach praskich* z 2002 roku oraz w *Kompleksowych wytycznych politycznych* i *Deklaracjach ze szczytu w Rydze* z 2006 roku.

¹² *Ministerial Guidance 2006, DPC-D(2006) 0004*, 07 June 2006.

¹³ *Strategic Vision: The Military Challenge*, a Paper by NATO's Strategic Commanders, 23 August 2004.

¹⁴ Konieczność transformacji NATO została wyraźnie wyartykułowana na szczycie w Pradze w 2002 roku, a następnie uznana za najważniejszy priorytet NATO przez Radę Północnoatlant-

wość do nich poprzez uzyskanie stosownych zdolności. Sojusz pilnie potrzebuje osiągnięcia zdolności do prowadzenia działań ekspedycyjnych, ponieważ zgodnie z zapisami *Kompleksowych wytycznych politycznych*, przyjętych na szczycie w Rydze w 2006 roku, NATO powinno być w stanie zapobiegać konfliktom oraz skutecznie rozwiązywać sytuacje kryzysowe. Sojusz potrzebuje *w pełni zdolnych do przemieszczenia i prowadzenia operacji wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich oraz zdolności do prowadzenia i wsparcia wielonarodowych działań ekspedycyjnych z dala od własnego terytorium z niewielkim wsparciem lub bez wsparcia państwa-gospodarza (...)*¹⁵. Sojusz powinien być przygotowany do reagowania na wyzwania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, które pojawią się w dowolnym czasie i miejscu na globie ziemskim, a w przyszłości także i w kosmosie. Sekretarz generalny NATO uważa, że *zapewnienie naszego bezpieczeństwa to coś więcej niż zwykła ochrona i obrona granic*¹⁶. Z perspektywy operacyjnej oznacza to, że sojusz powinien być w stanie realizować zróżnicowane pod względem przedmiotowym operacje wojskowe oraz reagować na zagrożenia w sposób globalny. Rozwijając stosowne zdolności, będzie zdolny do prowadzenia działań ekspedycyjnych¹⁷.

Zdolności do prowadzenia działań ekspedycyjnych tworzą narzędzie, dzięki któremu sojusz będzie w stanie przeciwstawić się zagrożeniom występującym zarówno w znacznych odległościach od granic państw członkowskich NATO, jak i na obszarze odpowiedzialności traktatowej. Zdolności do prowadzenia działań ekspedycyjnych są zarówno celem transformacji, jak i główną ambicją sojuszu. Posiadanie sił zbrojnych, zdolnych do efektywnego prowadzenia działań ekspedycyjnych jest podstawowym priorytetem, zidentyfikowanym i wyartykułowanym w podstawowych dokumentach sojuszniczych¹⁸. Z innych dokumentów wynika,

tyką i Komitet Wojskowy. Zadania dla dowódców strategicznych do przeprowadzenia transformacji w obszarze zdolności sił zbrojnych zostały postawione w *Wytycznych dla dowódców strategicznych w sprawie transformacji* z 6 maja 2005 roku. Zakres prac obejmujący opracowanie podstaw teoretycznych do prowadzenia przyszłych działań oraz pozyskania zdolności pozwalających na prowadzenie operacji na zasadzie oczekiwanych rezultatów w perspektywie następnych 15 lat określa *Concepts for Alliance Future Joint Operations – CAFJO*, North Atlantic Treaty Organization, Director International Military Staff, 25 August 2005.

¹⁵ *Kompleksowe wytyczne polityczne, Comprehensive Political Guidance – SG(2005)0918*, Endorsed by NATO Heads of State and Government on 29 November 2006, Riga, Latvia, NATO, Headquarters, International Staff, Private Office of The Secretary General.

¹⁶ J.H. Scheffer, *Managing Global Security and Risk*, Speech by NATO Secretary General NATO and Risk at the IISS Annual Conference, Geneva, Switzerland, 7 September 2007.

¹⁷ *MC Guidance for the Military Implementation of CPG, MC 0550*, 06 June 2006.

¹⁸ Por. *Koncepcja strategiczna NATO*, Waszyngton, 24 kwietnia 1999 ; *Deklaracje praskie* z 2002 roku – *Prague Summit Declaration*, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of NATO's North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002; *Kompleksowe wytyczne polityczne*, op. cit.; *Deklaracje ze szczytu w Rydze* z 2006 roku, *Riga Summit Declaration*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006.

że zdolności sił zbrojnych NATO powinny zapewnić możliwości: 1) prowadzenia i wsparcia wielonarodowych, połączonych działań ekspedycyjnych, 2) skutecznego odstraszania, prowadzenia walki zbrojnej i obrony przed terroryzmem, 3) prowadzenia operacji w sytuacjach wymagających koordynacji działania wielu państw, instytucji i organizacji dla osiągnięcia oczekiwanych efektów, 4) udzielania wsparcia wojskowego dla działań stabilizacyjnych i rekonstrukcyjnych we wszystkich fazach kryzysu¹⁹. *Kompleksowe wytyczne polityczne* podkreślają większe oczekiwania w stosunku do prowadzenia działań ekspedycyjnych o charakterze prewencyjnym. Zatem siły zbrojne, zachowując wysoki stopień gotowości bojowej, powinny utrzymywać zdolności do użycia w sytuacjach wskazujących na początek destabilizacji, zanim nastąpi eskalacja konfliktu. Z dokumentów normatywnych NATO wynika również, że obrona kolektywna jest podstawową zasadą funkcjonowania sojuszu, jak i misją sił zbrojnych. Jednocześnie podkreśla się oczekiwania związane z osiągnięciem zdolności potrzebnych do prowadzenia działań ekspedycyjnych zarówno na peryferiach sojuszu, jak i w regionach znacznie oddalonych od granic państw sojuszniczych. Duża dynamika zmian występujących w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa oraz stale zwiększający się obszar odpowiedzialności terytorialnej związany z przyjmowaniem nowych członków stwarzają nową sytuację, w której wypełnienie tradycyjnej misji militarnej, związanej z obroną własnego terytorium, będzie wymagać posiadania i możliwości wykorzystania zdolności ekspedycyjnych²⁰.

Operacje, które sojusz przeprowadził w ciągu ostatnich dwóch dekad, wyraźnie pokazały, że jako całość nie posiada on wystarczających zdolności do prowadzenia działań ekspedycyjnych. Do najważniejszych mankamentów można zaliczyć m.in. brak środków do strategicznego transportu powietrznego i morskigo, mobilnych środków komunikacji czy środków umożliwiających prowadzenie działań w obszarze operacyjnym, np. śmigłowców transportowych. Co prawda, NATO posiada wystarczającą ilość wojsk lądowych, ale są one zbyt ciężkie i wymagają zbyt wielu środków zabezpieczenia logistycznego. Brak jest małych i elastycznych oddziałów, które mogłyby wypełniać różnorodne zadania, np. zapewnić: szybkie przemieszczenie do pożądanego obszaru i odpowiedź na zagrożenie, skuteczne prowadzenie operacji pokojowych, stabilizacyjnych, czy też pomoc w odbudowie kraju po zakończonym konflikcie zbrojnym. Z kolei siły powietrzne posiadają strukturę organizacyjną nieprzystosowaną do prowadzenia przyszłych misji. Brakuje samolotów do realizacji zadań transportowych, rozpoznawczych, czy też zadań na korzyść wojsk specjalnych, a zwłaszcza różnego typu śmigłowców. Siły morskie

¹⁹ *NATO Expeditionary Operations: A Vision for Shaping...*, op. cit., s. 3.

²⁰ Odległość dla przemieszczenia sił i środków militarnych z Włoch do krajów bałtyckich jest porównywalna z odległością do Afganistanu.

natomiast posiadają zbyt mało jednostek pływających, a co gorsza – ocenia się, że okręty nie posiadają zdolności do przeciwdziałania przyszłym zagrożeniom. Przeciwnik bowiem będzie dążył do uniemożliwienia jednostkom NATO dostępu do własnego terytorium poprzez różnego rodzaju działania aktywne i pasywne. Obecnie siły morskie nie są w stanie skutecznie przeciwdziałać okrętom podwodnym, pociskom przeciwokrętowym czy minom. Ponadto jednym z największych wyzwań dla sojuszników jest zlikwidowanie wyraźnie dostrzegalnej przepaści między zdolnościami ekspedycyjnymi Stanów Zjednoczonych a zdolnościami sił zbrojnych krajów europejskich. Ten stan zdecydował m.in. o tym, że wojnę w Afganistanie Stany Zjednoczone rozpoczęły samodzielnie. Brak zdolności do prowadzenia jednocześnie kilku operacji jest obecnie odczuwalny w NATO, czego przykładem są prowadzone operacje: KFOR w Kosowie, „Air Policing” w państwach nadbałtyckich i w Słowenii, „Active Endeavour”²¹ prowadzona w basenie Morza Śródziemnego oraz zakończona ISAF w Afganistanie.

Z przeprowadzonej przeze mnie wstępnej oceny zjawisk zachodzących we współczesnym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, w których uczestniczyły siły zbrojne NATO, wynika, że działania ekspedycyjne stają się przyszłościowym (perspektywicznym) rodzajem działań sojuszu. Jednak wyniki analiz dotychczasowych działań ekspedycyjnych wskazują na występowanie znacznych ograniczeń i potrzebę osiągnięcia w wielu obszarach zdolności do ich przygotowania i prowadzenia. Do tych zdolności należy przede wszystkim zaliczyć: 1) prowadzenie wielonarodowych, połączonych działań ekspedycyjnych z dala od własnego terytorium i bez lokalnego wsparcia; 2) globalne reagowanie i prowadzenie operacji w niesprzyjających i wymagających warunkach geograficznych i środowiskowych; 3) adaptowanie się do sytuacji operacyjnej oraz do szybkiej i skutecznej odpowiedzi na zagrożenia, które mogą pojawić się w najmniej oczekiwanych sytuacjach; 4) elastyczne prowadzenie operacji w kompleksowym środowisku cywilno-wojskowym i kreowanie oczekiwanych efektów w całym spektrum operacyjnym.

Dokonując oceny dokumentów NATO²², odnoszących się do ekspedycyjności, należy stwierdzić, że działania ekspedycyjne wiążą się z *długotrwałością prowadzonych operacji*, które są realizowane w *surowych warunkach*. Powyższe sformułowania są przydatne dla potrzeb prowadzenia procesów analitycznych, jednak inne zapisy, które mówią, że przyszłe siły zbrojne powinny być: *ekspedycyjne w swoim charakterze (...); zdolne do przemieszczenia, gdziekolwiek i kiedykolwiek wystąpi taka potrzeba (...); zdolne do działania zarówno na terytorium NATO, w jego pobliżu, jak i na znacz-*

²¹ www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm [25.03.2011].

²² *Expeditionary Operations Overarching Conceptual Vision and Framework*, Draft V2, 2009; *White Paper: Long-Term Concerns Regarding NATO Expeditionary Operations*, Brussels, October 2009; *NATO Expeditionary Operations: A Vision for Shaping...*, op. cit.

nych odległościach (...); gotowe do wypełnienia szerokiego spektrum misji, nie wyjaśniają, jak należy rozumieć działania ekspedycyjne i jakimi zdolnościami powinny charakteryzować się przyszłe siły zbrojne NATO²³.

Należy zakładać, że działania ekspedycyjne będą mieć miejsce na całym globie, jednak pojedyncze operacje niekoniecznie będą wymagały posiadania takich samych zdolności lub całego ich pakietu. Poszczególne działania mogą znacznie różnić się co do rodzaju misji, odległości, skali prowadzenia operacji i jej czasu trwania. Chcąc zatem określić potrzebne zdolności, które powinny posiadać siły zbrojne, należy najpierw zrozumieć zakres prowadzonych działań ekspedycyjnych i to, czym będzie charakteryzować się pojedyncza operacja, prowadzona w ramach tych działań. Wydaje się to dość skomplikowane. W ocenie Jeffreya Conklina²⁴ tego typu problemy charakteryzują się kompleksowością i złożonością, gdyż poszczególne elementy składowe są wzajemnie od siebie uzależnione, a nawet są sobie przeciwstawne. Ponadto bardzo często zmieniają się uwarunkowania przy ich rozwiązywaniu. Należy brać pod uwagę, że rozwiązanie jednej części skomplikowanego problemu może spowodować odkrycie innego, równie trudnego, który wcześniej nie był rozpatrywany.

Uwzględniając wymienione przesłanki, można zatem przyjąć, że rozwiązanie głównego problemu badawczego, polegającego na określeniu zdolności, jakimi powinny dysponować siły zbrojne NATO, prowadzące działania ekspedycyjne w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, jest skomplikowanym przedsięwzięciem badawczym. Przemawiają za tym następujące argumenty: 1) działania ekspedycyjne mogą obejmować całe spektrum misji prowadzonych w dowolnym miejscu na świecie²⁵. Jest to problem trudny do rozwiązania, ze względu na fakt, że wiąże się z ogromnym wysiłkiem intelektualnym, potrzebnym do rozpatrzenia wszystkich możliwych wariantów działania, które mogą mieć miejsce w przyszłości; 2) charakter misji prowadzonych przez siły ekspedycyjne stale zmienia się w czasie, dlatego też w przyszłości prawdopodobnie będzie należało inaczej definiować działania ekspedycyjne. Również wymagania wobec zdolności będą podlegały ciągłej ewolucji. Przemawia za tym fakt, że brak jest sztywnych i ograniczonych zasad użycia sił zbrojnych, a więc i kryteriów, zgodnie z którymi należałoby rozwiązywać problem badawczy; 3) nie ma definitywnie złych lub dobrych rozwiązań, a definicja działań ekspedycyjnych niekoniecznie musi odpowiadać na pytanie, co konstytuuje działania ekspedycyjne. Definicja ta może być lepsza lub gorsza, ale nie można z góry przesądzić, że potrzebne zdol-

²³ S. Collin, S. Purton, *Characteristic of Expeditionary Operations*, Research and Technology Organisation, RTO Technical Report RTO-TR-SAS-075, December 2009, s. 6.

²⁴ J. Conklin, *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*, England, 2006, s. 12–17.

²⁵ *Expeditionary Operations, Overarching Conceptual Vision and Framework...*, op. cit., s. 3.

ności mogą być na jej podstawie źle określone; 4) nie należy oczekiwać wyczerpujących i jedynie słusznych rozwiązań. W aspekcie dużej dynamiki zmian i nieprzewidywalności przyszłości bardzo trudno jest opisać każdą pojedynczą operację, którą będą prowadzić siły zbrojne NATO²⁶.

Reasumując, należy stwierdzić, że podjęty przeze mnie problem badawczy jest skomplikowany, jedyny w swoim rodzaju, trudny do zdefiniowania i określenia jego granic. Wynika to z braku sztywnych i jednorodnych zasad jego analizowania, jak też oczywistych sposobów i jakościowych kryteriów, na podstawie których można by określić, czy przyjęte rozwiązania są poprawne²⁷.

Prognozowanie jest procesem bardzo skomplikowanym i obciążonym dużym ryzykiem. Przewidywanie zjawisk i zdarzeń musi odbywać się na podstawie uzasadnionych przesłanek, które wynikają z dogłębnie przeprowadzanych analiz i ocen. Prognozowanie musi, w najbardziej ogólnym ujęciu, być oparte na naukowych podstawach²⁸. W kontekście tego założenia można stwierdzić, że określenie pożądanego zbioru zdolności do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego jest prognozowaniem rozwoju sił zbrojnych NATO w przyszłości. Proces pozyskiwania nowych zdolności jest przedsięwzięciem bardzo skomplikowanym i złożonym, wymaga bowiem badania różnorodnych zjawisk, wzajemnych relacji i zależności oraz odkrywania praw i prawidłowości kształtujących te zależności.

W zasadzie w sojuszu nie istnieje uniwersalny sposób rozwijania zdolności. Poszczególne kraje członkowskie mają swoje własne, specyficzne podejścia, ale ich wspólną cechą jest to, że wszystkie analizują określone przeobrażenia przez wzgląd na szeroko rozumianą perspektywę przyszłego środowiska bezpieczeństwa. W konsekwencji dąży się do zidentyfikowania takich zdolności, które w sposób najbardziej efektywny pozwolą przeciwstawić się przyszłym zagrożeniom. Aby tego dokonać, niezbędne jest zbadanie uwarunkowań, a przede wszystkim określenie, w jaki sposób zmienne niezależne będą oddziaływać na podmiot badań (i sposób realizacji zadań przez siły zbrojne). Celowe więc stało się określenie prawidłowości rozwojowych, dotyczących przede wszystkim przeciwnika, nowych technologii oraz przyszłego środowiska operacyjnego. W świetle tych rozważań można stwierdzić, że niniejsza monografia ma charakter prognostyczny, ponieważ dotyczy głównych kierunków transformacji zdolności ekspedycyjnych sił zbrojnych NATO.

Zmieniający się charakter konfliktów zbrojnych i coraz częściej obserwowane angażowanie sił zbrojnych do wykonywania zadań niemilitarnych sprawiają, że

²⁶ S. Collin, S. Purton, *Characteristic of Expeditionary Operations*, op. cit., s. 7.

²⁷ Por. H.W.J. Rittel, M.M. Weber, *Dilemmas in a General Theory of Planning*, „Policy Sciences” 1973, Vol. 4, s. 155–169.

²⁸ K. Secomski, *Prognostyka*, Warszawa 1971, s. 22.

stosowane do tej pory, klasyczne metody badawcze (analizy symulacyjne czy modelowanie mające zastosowanie w przypadkach działań kinetycznych) stają się zawodne, a przez to coraz mniej przydatne do planowania udziału sił zbrojnych w przeciwstawieniu się zagrożeniom hybrydowym i w operacjach o charakterze stabilizacyjnym. Kompleksowość przyszłego środowiska operacyjnego, a przede wszystkim jego nieprzewidywalność i duża dynamika zachodzących w nim zmian stanowią wystarczające przesłanki do tego, aby zaniechać klasycznego podejścia i zmienić dotychczasowy paradygmat prognozowania przyszłych zdolności sił zbrojnych, który głównie opiera się na zagrożeniach.

Tradycyjny sposób określania wymagań wobec zdolności stosowany w procesie planowania obronnego NATO jest procesem sprawdzonym, ale opiera się na scenariuszach planistycznych. Przyjęcie tej metody wydaje się obecnie nieaktualne i bardzo trudne, szczególnie w przypadku prowadzenia działań ekspedycyjnych. Przemawia za tym fakt, że należałoby przewidzieć niezwykle dużą liczbę sytuacji, a każdy ze scenariuszy rozpatrywać w ściśle określonych warunkach. Trudno też byłoby dla działań ekspedycyjnych określić reprezentatywne scenariusze planistyczne. Taka metoda byłaby zatem bardzo pracochłonna, a osiągnięte rezultaty mało wiarygodne.

Oparcie się na przykładach historycznych również nastręcza pewnych trudności ze względu na ilość przeprowadzonych ekspedycji, brak dostatecznych materiałów źródłowych oraz trudności w zakwalifikowaniu niektórych z nich do działań ekspedycyjnych bez ich wcześniejszego zbadania. Uznałem jednak, że dokonanie badań w ujęciu historyczno-problemowym może w przyszłości stanowić nieocenione źródło doświadczeń. Jednocześnie ich wyniki traktowałem jako materiał uzupełniający i potwierdzający rezultaty ostatecznych badań.

Przy rozwiązywaniu trudnych i skomplikowanych problemów²⁹, do których należy zaliczyć identyfikowanie przyszłych zdolności, zastosowałem analizę morfologiczną jako uzupełniającą w połączeniu z innymi metodami. Pozwoliła ona na podzielenie głównego problemu na problemy cząstkowe i zbadanie ich pojedynczo. Działania ekspedycyjne scharakteryzowałem za pomocą dziewięciu czynników, a każdemu z nich przypisałem stosowne parametry. Pozwoliło to na zbadanie poszczególnych opcji, przypisanych do danego czynnika, a w konsekwencji – pojedynczych wariantów użycia sił zbrojnych NATO i określenie wymagań w aspekcie przyszłych zdolności. Nie zakładałem jednak wyłączności danego parametru, przyjmując, że mogą występować inne działania, opisane za pomocą kilku innych parametrów. Niemniej jednak przyjąłem, że jeśli działania mają te same charakterystyki, to również wymagane zdolności w stosunku do tych działań są takie same.

²⁹ W literaturze zachodniej określanych jako *wicked*. Por. H.W.J. Rittel, M.M. Weber, *Dilemmas in a General Theory...*, op. cit.

Założyłem, że głównymi czynnikami charakteryzującymi działania ekspedycyjne są:

- szybkość reagowania: dni, tygodnie, miesiące;
- czas trwania operacji: długotrwałe (dekady), krótkotrwałe (miesiące);
- odległość: wewnątrz terytorium NATO, poza obszarem terytorialnym sojuszu;
- skala konfliktu: wewnątrzpaństwowe, międzypaństwowe, regionalne, globalne;
- typ misji: interwencja zamierzona prowadzona na dużą skalę, interwencja o ograniczonej skali, demonstracja siły, ewakuacja, operacje humanitarne, operacje pokojowe;
- ludzkie (społeczeństwo): jednorodne, homogeniczne, różnorodne zintegrowane, różnorodne podzielone;
- warunki geograficzne i środowiskowe: wiejskie, miejskie, nadbrzeżne, oceaniczne, kosmiczne, arktyczne, antarktyczne;
- infrastruktura: ograniczona, dobrze rozbudowana, dostępna, brak infrastruktury;
- zagrożenie: dopuszczalne, niedopuszczalne.

Przy rozwiązywaniu głównego problemu badawczego zastosowałem zintegrowane podejście funkcjonalne, uwzględniające złożoność, wieloaspektowość i komplementarność działań ekspedycyjnych. Taki sposób identyfikowania zdolności sił zbrojnych NATO spełnia wymagania priorytetów sojuszniczych oraz uwzględnia ogólne cele polityczno-wojskowe szczebla strategicznego. Przyjęta metodologia zapewnia osiągnięcie celów strategicznych, minimalizuje ryzyko oraz dostosowuje się do innych ograniczeń, a także uwzględnia sposób, w jaki siły zbrojne będą walczyły w przyszłości, gdyż wykorzystuje zapisy dokumentów doktrynalnych najwyższego szczebla dowodzenia odnoszące się do prowadzenia działań operacyjnych. Ponadto w procesie badawczym zastosowałem standardy grupowania zdolności i ich hierarchizacji (dzielenia), co sprawia, że rezultaty badań posiadają cechy użyteczności, a proces materializowania zdolności staje się bardziej racjonalny i wykonalny.

Dokonana przeze mnie prognoza trendów i ich skutków pozwoliła na opisanie przyszłych misji i zadań, które będą musiały wykonywać siły zbrojne NATO (traktowane w procesach analitycznych jako całościowy system), jak też dokonanie oceny przyszłego środowiska operacyjnego³⁰, która może być porównywalna ze stosowaną w NATO tzw. *Generic Planning Situations GPS*. Umożliwiła ona zidentyfikowanie pełnego spektrum wymagań wobec zdolności zarówno w aspekcie realizowanych misji, jak i w aspekcie pełnionych przez siły zbrojne funkcji. Należy oczekiwać, że wkrótce rozwiązanie problemu identyfikowania prowadzonych

³⁰ Patrz podrozdział 3.2.

przez NATO przyszłych operacji znacznie się uprości. Wydanie nowej koncepcji strategicznej, a w ślad za nią wytycznych politycznych oraz uwzględnienie zapisów dokumentu *Multiple Futures* pozwoli na znaczne ograniczenie przez NATO ogólnych sytuacji planistycznych³¹, które są obecnie wykorzystywane w procesie planistycznym.

Prognozując powyższe uwarunkowania, uwzględniłem uzgodnione przez członków NATO zagrożenia, rezultaty badań nad przyszłością opisane w dokumentach zarówno sojusznicznych, jak też wybranych państw członkowskich, wnioski z aktualnie prowadzonych przez NATO operacji oraz trendy, które zarysowały się w konfliktach na przestrzeni ostatniej dekady. W prowadzonych analizach uwzględniłem również wnioski wypływające z rozwoju przyszłych technologii oraz ich wpływ zarówno na działalność potencjalnego przeciwnika, jak i na kształtowanie przez sojusz nowych zdolności operacyjnych. Taki sposób postępowania pozwolił mi na określenie przyszłych potrzeb i wymagań strategicznych wobec zdolności sił zbrojnych. Przyjęte rozwiązania są – moim zdaniem – poprawne, gdyż przyszłe środowisko operacyjne będzie musiało uwzględniać zarówno misje narzucone przez szczebel polityczno-wojskowy, jak i te stanowiące największe wyzwania dla sił zbrojnych. Możliwości realizacji konkretnych zadań zostały powiązane z elementami systemów obronnych (walki) i stanowią cechy (własności), które będą musiały posiadać siły zbrojne, aby dana zdolność była możliwa do zastosowania.

Wymagane zdolności sił zbrojnych NATO rozumiane jako możliwość podejmowania działań dla osiągnięcia celów (efektów) określiłem na dwóch poziomach szczegółowości, uwzględniając ich ważność i priorytety widziane przez pryzmat prowadzenia działań ekspedycyjnych oraz perspektywę czasową obejmującą horyzont najbliższych 10–15 lat. W tym miejscu chciałbym podkreślić, że celowo unikałem wskazywania potrzeb ilościowych oraz specyfikowania konkretnych systemów czy platform, rozumianych jako platformy uzbrojenia (np. platformy bazowania morskiego). Zdolności przedstawiłem głównie w kategoriach efektów rozumianych jako rezultat zastosowania kombinacji: *Doctrine, Organisa-*

³¹ Aktualnie w NATO obowiązuje 16 ogólnych sytuacji planistycznych. Planuje się ograniczyć ich liczbę do 10. Przewiduje się, że prowadzenie w przyszłości przez NATO działań ekspedycyjnych o charakterze stabilizacyjnym i rekonstrukcyjnym oraz wsparcia militarnego dla krajów Trzeciego Świata może obejmować następujące misje: 1) prowadzenie działań utrzymywania pokoju; 2) monitorowanie przebiegu wyborów; 3) budowanie instytucji państwowych; 4) prowadzenie reform w sektorze bezpieczeństwa; 5) udzielanie wsparcia w walce z terroryzmem. Działania prewencyjne mające na celu niedopuszczenie do powstania konfliktu mogą obejmować następujące misje: 1) prewencyjne przemieszczanie; 2) prewencyjne użycie sił zbrojnych; 3) prowadzenie misji embargo; 4) przeciwdziałanie rozpowszechnianiu broni masowego rażenia; 5) rozbijanie strony przeciwnej. *NATO Defence Planning Process (NDPP) Conceptual Considerations, Food-for-Thought-paper, AC/281-WP (2009)0002*, 27 November 2009, s. 1–7.